

ПІВДЕННИЙ ОБЛАСНИЙ З'ЇЗД З ПИТАНЬ ЕКСПОРТУ 1913 р. ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЗАХІД ДО ПІДПИСАННЯ НОВОГО ТОРГОВОГО ДОГОВОРУ З НІМЕЧЧИНОЮ

Шандра Ірина Олександрівна
Харківська державна академія культури (м. Харків)

Російська експортна палата вже на початку 1911 р. розпочала роботу з підготовки нового торгового договору з Німеччиною, підписання якого було намічено на 1917 р. Для ознайомлення з думкою регіональних підприємців були скликані обласні з'їзди в найважливіших експортних центрах імперії – Харкові (березень 1913 р.), Києві (лютий 1914 р.) та Вільно (березень 1914 р.). Висловлені на з'їздах рекомендації мали скласти ґрунтовну основу для подальших дій урядовців. За задумом організаторів, залучення до роботи на з'їздах якомога більшої кількості самих підприємців та їхніх представницьких організацій (біржові комітети, сільськогосподарські товариства, галузеві з'їзди та ін.) дозволило б мінімізувати недоліки попередніх торгових договорів і подати на розгляд уряду максимально повні матеріали різноманітних пропозицій і побажань, зацікавлених у товарообігу з Німеччиною осіб.

Перший такий обласний з'їзд Південного району був скликаний у Харкові (20–25 березня 1913 р.), який став зразком для проведення двох наступних з'їздів. Російська експортна палата спільно з Харківським товариством сільського господарства запрошували розглянути питання експорту товарів місцевого, переважно сільськогосподарського, виробництва (пшениця, борошно, солод, крупи, тютюн, цукор, спирт, м'ясо та худоба, яйця, шкіра, ліс, насіння). Організаційний комітет з'їзду свідомо відмовився “від привабливої думки вивчити питання всіх галузей народного господарства району, сконцентрувавшись на його пшенично-ячмінній специфіці”. Особливу увагу організатори приділили розробці заходів сприяння розвитку місцевого експорту: шляхи сполучення, залізничні тарифи, зерносховища, кредитування, торгово-промислові організації в експортних питаннях та інші напрями. На з'їзд прибули сільські господарі, представники земств восьми суміжних губерній, біржових комітетів, сільськогосподарських товариств, банків, залізничних управлінь, офіційні представники від міністерств фінансів, шляхів сполучення та внутрішніх справ (усього близько 100 учасників). Почесним головою з'їзду було обрано члена Державної Ради, голову Комітету Російської експортної палати, шталмейстера В. І. Денисова; з привітальним словом виступили В. С. Кошко (представник Головного управління землеробства та землеоблаштування), проф. О. В. Дедюлін, статський радник М. Ф. фон Дітмар (голова Ради З'їздів гірничопромисловців Півдня Росії) та ін.

Робота з'їзду проходила в двох відділах – загальному (хліботоргова, тваринницька, птахівницька й акцизна секції) та організаційному. У ході

обговорень були озвучені бажані зміни в інтересах урегулювання певних аномалій, що мали місце в діючому договорі з Німеччиною 1904 р. (зниження німецького мита на пшеницю й пшеницю, будівництво мережі портових елеваторів, розширення кредитування під хліб, підписання ветеринарної конвенції з Німеччиною, а також збереження ввізних премій на спирт).

За результатами роботи організаційного відділу при Харківському товаристві сільського господарства було створено Обласний комітет з перегляду російсько-німецького торгового договору, до якого входили представники Харківської, Полтавської, Катеринославської, Воронежської, Херсонської, Таврійської, Чернігівської губерній та Облесті Війська Донського. Діяльність цього комітету полягала в систематизації статистичних даних з питань експорту, періодичній публікації власних “Трудів...”, підготовці й виступах з доповідями своїх членів на громадських та земських зібраннях, організації та проведенні місцевих з’їздів. Головою комітету було обрано професора Харківського університету М. М. Соболева. Передбачувані витрати комітету на 1914 р. були заплановані в розмірі 38 000 руб., покрити які передбачалось асигнуваннями міністерства фінансів та міністерства торгівлі й промисловості.

Незважаючи на те, що робота Харківського експортного з’їзду проходила в залі засідань З’їздів гірничопромисловців Півдня Росії, у пресі висловлювалися припущення, що “організується партія аграріїв на зразок німецького союзу сільських господарів”. Хоча переважання представників аграрного капіталу на з’їзді було очевидним, організатори заходу поспішили дати спростування цих міркувань. Харківський обласний комітет з питань експорту висловлював сподівання, що з’їзд “надасть уряду міцну базу в майбутній боротьбі за сприятливий торговий договір та цим забезпечить подальшу еволюцію південного сільського господарства”.

Якщо Харківський з’їзд наочно показав різницю прагнень торговельно-промислових та аграрних кіл, то Київський (17–21 лютого 1914 р.) – чітко продемонстрував крах ілюзій про єдність інтересів усіх аграріїв Південно-Західного краю, адже суттєві розходження спостерігалися між великими та дрібними господарями. Крайовий з’їзд з питань експорту в Північно-Західному районі проходив з 20 по 26 березня 1914 р. у Вільно. На 1914 р. Російська експортна палата передбачала скликати обласні з’їзди ще в Казані, Ризі та Москві – плани, яким не судилося справдитися.

Крайові з’їзди з питань експорту були неординарним явищем суспільного життя Російської імперії на початку ХХ ст. Вперше науковці, представницькі організації підприємців і навіть селянських господарств були залучені до розробки питань зовнішньої торгової політики, а уряд у своїх подальших діях прагнув мати підтримку громадськості. Робота з’їздів явно продемонструвала бажання економічної еліти країни до самовизначення та самоорганізації на ґрунті спільних економічних завдань та, у той же час, диференціацію інтересів різних підприємницьких груп.

Переважно сільськогосподарський характер всіх обласних експортних з'їздів не заважав їм охопити весь спектр торгово-промислових проблем у країні: від сезонного обкладення митом ввозу живих квітів і безмитного експорту мармеладу до питань важкої промисловості й транспортних комунікацій. Учасники всіх крайових з'їздів 1913–1914 рр. були спільної думки, що необхідно досягти економічної незалежності від Німеччини на випадок політичних ускладнень та припинення добросусідських відносин. Теорія економічної науки завжди застерігала від моноспрямованості експорту.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ НА ЗАХОПЛЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Орлик Світлана Владиславівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ)

З перших місяців окупації російськими військами території Галичини і Буковини (серпень–вересень 1914 р.) питання організації оподаткування стали актуальними як вагома частина фінансової політики Російської імперії.

Для реалізації фінансової політики на окупованих західноукраїнських землях у складі Військового генерал-губернаторства Галичини було створено Управління фінансовими справами. Основними завданнями діяльності цього органу були такі: завідування державними і місцевими податками і зборами (контроль за нарахуванням, стягненням та зарахуванням до казни); здійснення загального нагляду за справлянням місцевих міських і гмінних зборів.

Процес оподаткування на окупованих територіях Галичини і Буковини мав здійснюватися відповідно до вимог IV Гаазької Конвенції “Про закони і звичаї суходільної війни”, прийнятої 18.10.1907 р., статті XLVIII, де зазначалося, що “якщо неприятель стягне на зайнятій ним території встановлені на користь держави податки, мита і грошові збори, то він зобов’язаний здійснювати це, за можливістю, відповідно до існуючих правил оподаткування та розкладки їх...” Тобто, російська окупаційна влада мала застосовувати податкове законодавство Австро-Угорської імперії, землі якої були завойовані.

За австрійської влади в Галичині існували такі податки:

– прямі податки: 1) прибутковий податок, 2) загальний промисловий податок, 3) промисловий податок з підприємств, зобов’язаних надавати публічну звітність, 4) податок на ренту, 5) податок на осіб, які отримували на приватній і державній службі платню понад 6400 корон на рік, 6) поземельний податок, 7) податок на нерухомість, який поділявся на